

Wydział Mechaniczny Energetyki i Lotnictwa
Politechnika Warszawska

Podstawy Automatyki i Sterowania II

Ćwiczenie 4: Metoda linii pierwiastkowych

Warszawa, kwiecień 2026 r.

Po co projektujemy kompensatory?

- ✓ Problemy w układach rzeczywistych: zbyt wolna odpowiedź, nadmierne przeregulowanie, niestabilność systemu.
- ✓ Przykład układu bez kompensatora: ograniczenia wydajności, brak możliwości spełnienia wymagań projektowych
- ✓ Możliwe działania korygujące: zmiana struktury układu, dodanie odpowiedniego regulatora.
- ✓ Kompensatory są niezbędne, gdy układ sterowania nie spełnia wymagań dotyczących jakości regulacji. Pozwalają one na modyfikację charakterystyk dynamicznych systemu bez ingerencji w jego podstawową strukturę.
- ✓ Dzięki zastosowaniu kompensatorów możemy **poprawić szybkość odpowiedzi, zmniejszyć przeregulowanie** oraz **zwiększyć stabilność układu.**

Proces projektowania kompensatorów

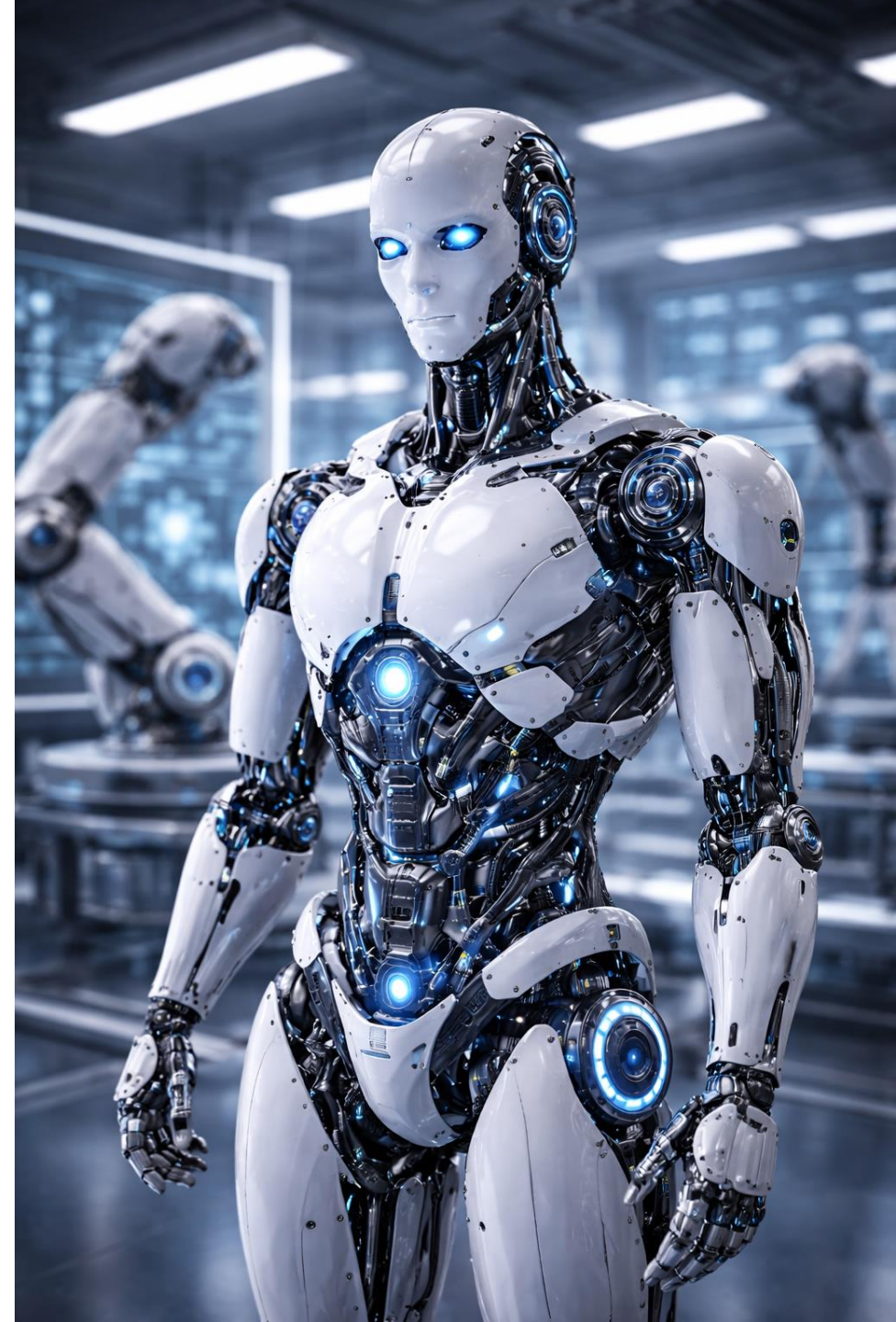
- ✓ Proces projektowania kompensatora rozpoczynamy od jasnego **zdefiniowania wymagań**, następnie **analizujemy układ otwarty** i **wybieramy odpowiedni typ kompensatora**.
- ✓ **Kluczowym etapem** jest **dobór położzeń zer i biegunów kompensatora**, który pozwala na uzyskanie pożądanych właściwości dynamicznych układu zamkniętego.
- ✓ Projektowanie kompensatorów wymaga nie tylko **wiedzy teoretycznej**, ale także **praktycznego doświadczenia**.
- ✓ Warto pamiętać o typowych błędach, takich jak nieodpowiednie umieszczenie zer i biegunów kompensatora czy ignorowanie marginesów stabilności, które mogą prowadzić do nieoptymalnych lub nawet niestabilnych zakresów pracy układów.

Implementacja kompensatora

Implementacja zaprojektowanego kompensatora w praktyce wymaga przejścia przez kilka kluczowych etapów. Rozpoczynamy od **modelowania matematycznego układu i kompensatora**, co pozwala na wstępną weryfikację koncepcji. Następnie przeprowadzamy **symulacje numeryczne** np. w środowisku SIMULINK, które umożliwiają **testowanie różnych scenariuszy bez ryzyka uszkodzenia rzeczywistego systemu**.

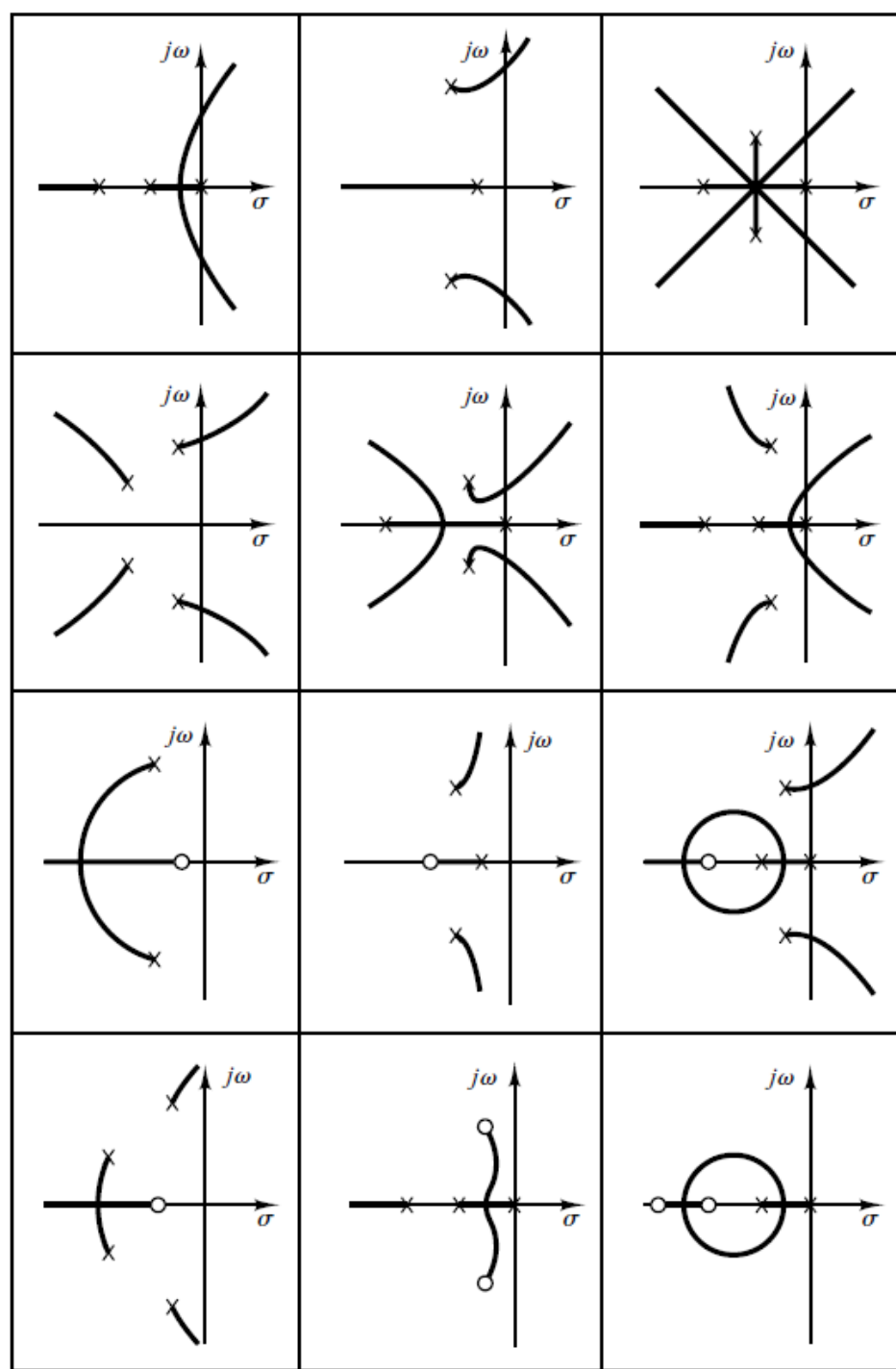
Po pozytywnej weryfikacji w bezpiecznym środowisku numerycznym, przechodzimy do **wdrożenia kompensatora**, wykorzystując mikrokontrolery lub dedykowane sterowniki. Ostatnim etapem jest **przeprowadzenie testów doświadczalnych** oraz **strojenie parametrów w warunkach rzeczywistych**, aby uzyskać korzystne charakterystyki pracy.

Metoda linii pierwiastkowych

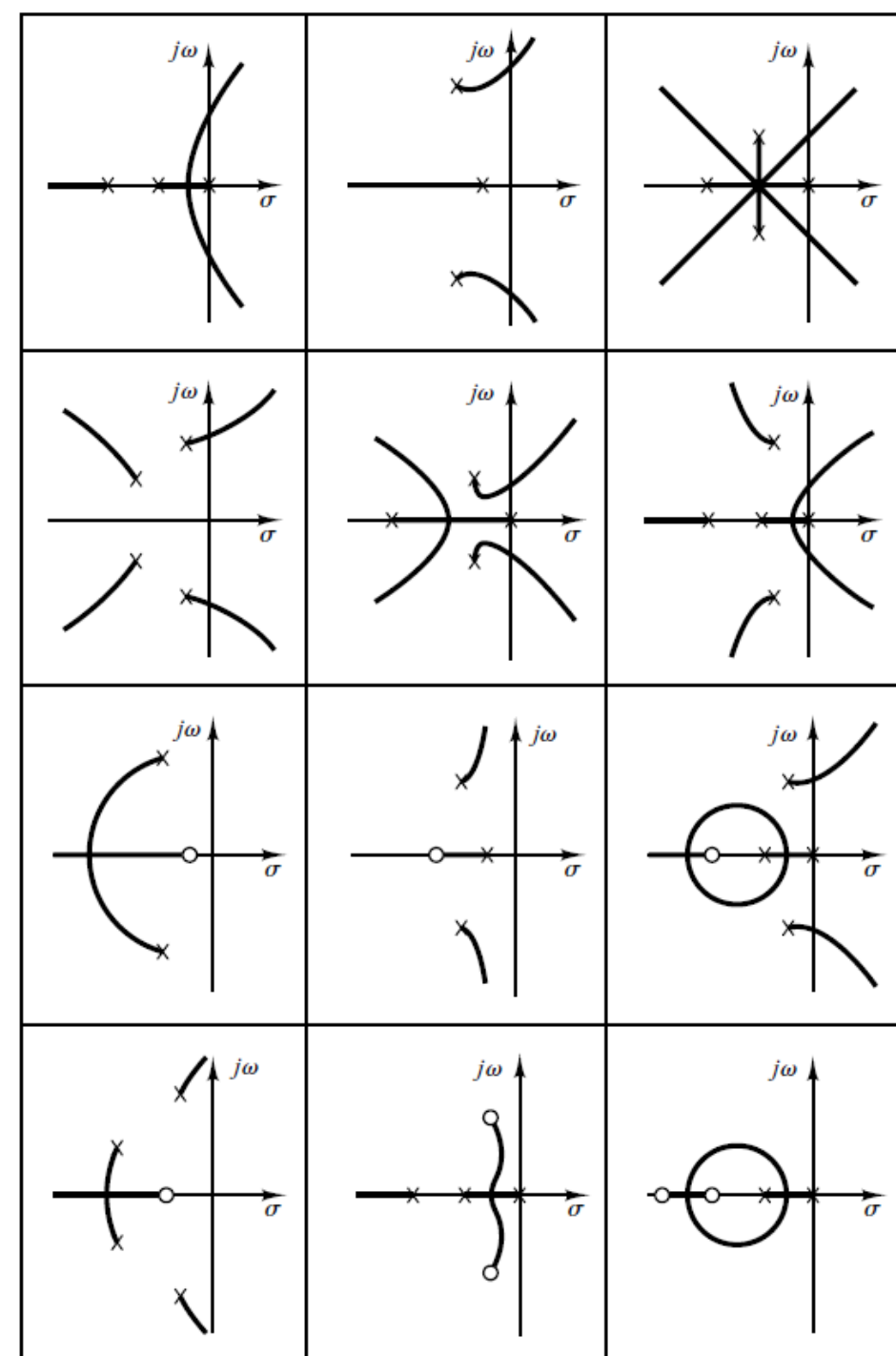
Metoda linii pierwiastkowych to narzędzie wykorzystywane w teorii sterowania do **badania wpływu zmian wzmacnienia na stabilność i dynamikę układów regulacji** poprzez analizę wszystkich możliwych położenia biegunów układu zamkniętego.

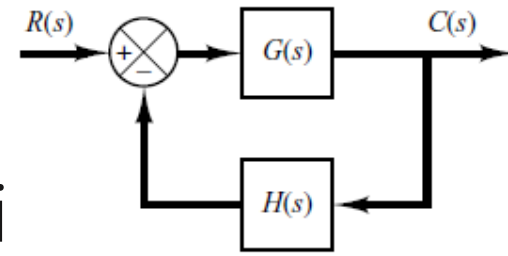
Linie pierwiastkowe wizualizują ścieżki, po których można przemieszczać bieguny układu zamkniętego dobierając odpowiednią wartość wzmacnienia K od zera do nieskończoności. Analiza tych ścieżek dostarcza cennych **informacji o zachowaniu układu** w szerszym zakresie pracy i umożliwia **świadome projektowanie kompensatorów/ regulatorów**.

Projektowanie układów sterowania metodą linii pierwiastkowych

- ✓ **Wzajemne położenie biegunów układu zamkniętego** ma istotny wpływ na charakter odpowiedzi przejściowych układów.
- ✓ Czasami już sama korekcja wzmocnienia może zapewnić pożądane własności układu.
- ✓ Znajdowanie biegunów w przypadku wielomianów o stopniach wyższych niż 3 wymaga stosowania obliczeń numerycznych.
- ✓ Istnieje jednak prosta, graficzna metoda znajdowania pierwiastków równania charakterystycznego, zwana metodą linii pierwiastkowych.
- ✓ Na płaszczyźnie zmiennej zespolonej rysuje się **wszystkie możliwe położenia pierwiastków równania charakterystycznego** dla wszystkich wartości określonego parametru, którym na ogół jest wzmocnienie układu.

Reguły szkicowania linii pierwiastkowych

Do zrozumienia idei rysowania linii pierwiastkowych niezbędne jest wprowadzenie warunku kąta i warunku modułu. Rozważmy układ sterowania z ujemną pętlą sprzężenia zwrotnego (schemat blokowy). Transmitancja operatorowa układu zamkniętego:

$$G_z(s) = \frac{C(s)}{R(s)} = \frac{G(s)}{1+G(s)H(s)}$$

*) Równanie charakterystyczne układu zamkniętego:

$$1 + G(s)H(s) = 0 \Leftrightarrow G(s)H(s) = -1 \quad *) \Leftrightarrow 1) \wedge 2)$$

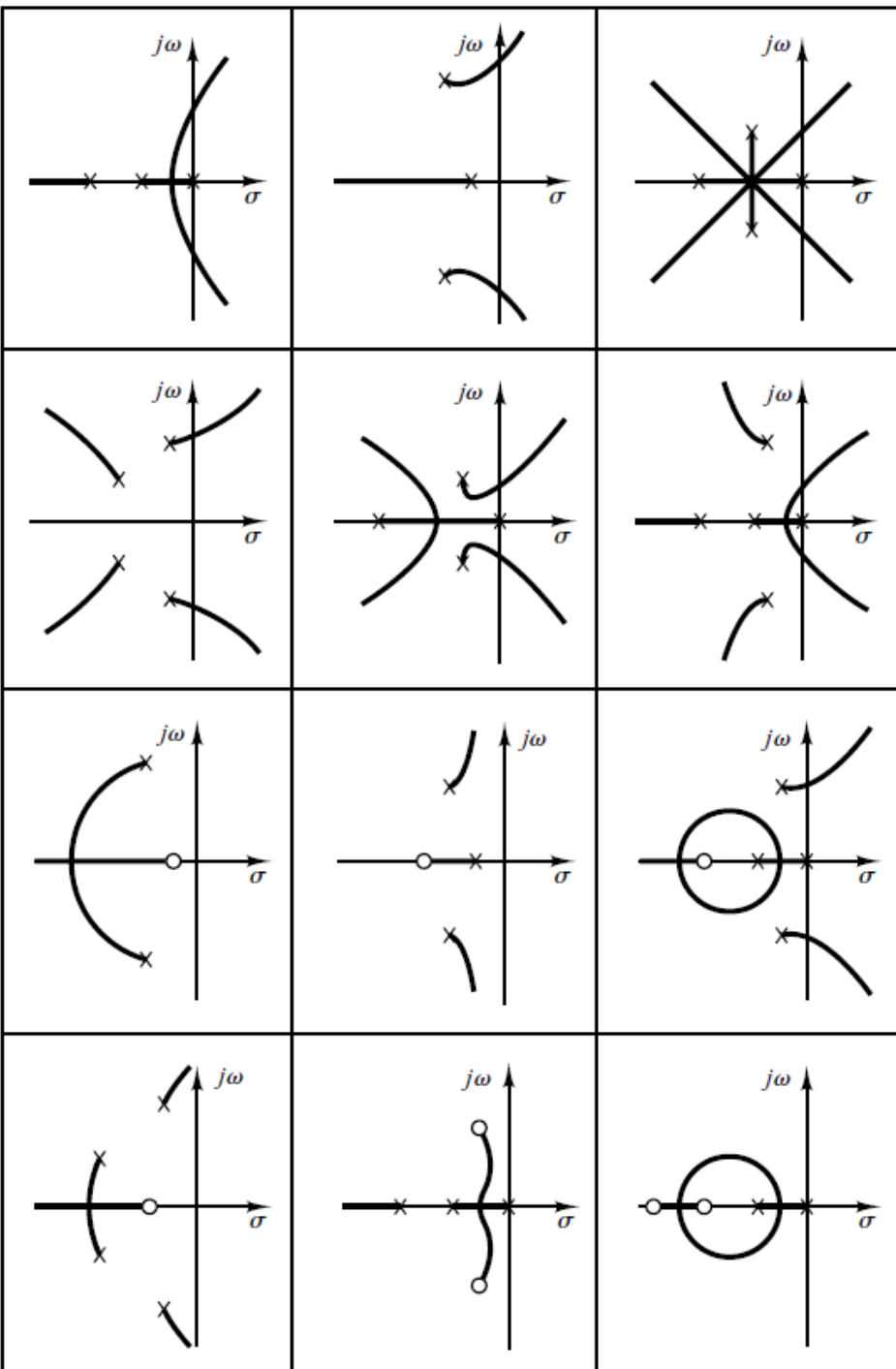
Jest równoważne 2 warunkom:

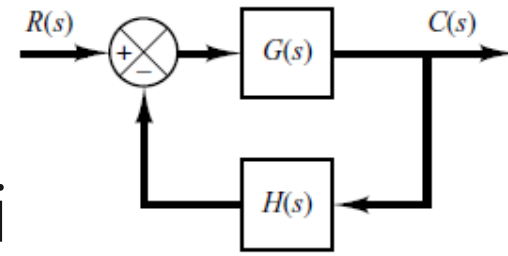
1) Warunkowi kąta:

$$\angle G(s)H(s) = \pm 180^\circ(2k + 1) \text{ dla } k = 0,1,2,3 \dots$$

2) Warunkowi modułu:

$$|G(s)H(s)| = 1$$

Reguły szkicowania linii pierwiastkowych

Wartości zmiennej zespolonej s , które spełniają warunek kąta i warunek modułu to rozwiązania równania charakterystycznego (pierwiastki, bieguny) układu zamkniętego.

Zauważmy, że w równaniu charakterystycznym układu zamkniętego:

$$*) 1 + G(s)H(s) = 0 \Leftrightarrow G(s)H(s) = -1 \quad *) \Leftrightarrow 1) \wedge 2),$$

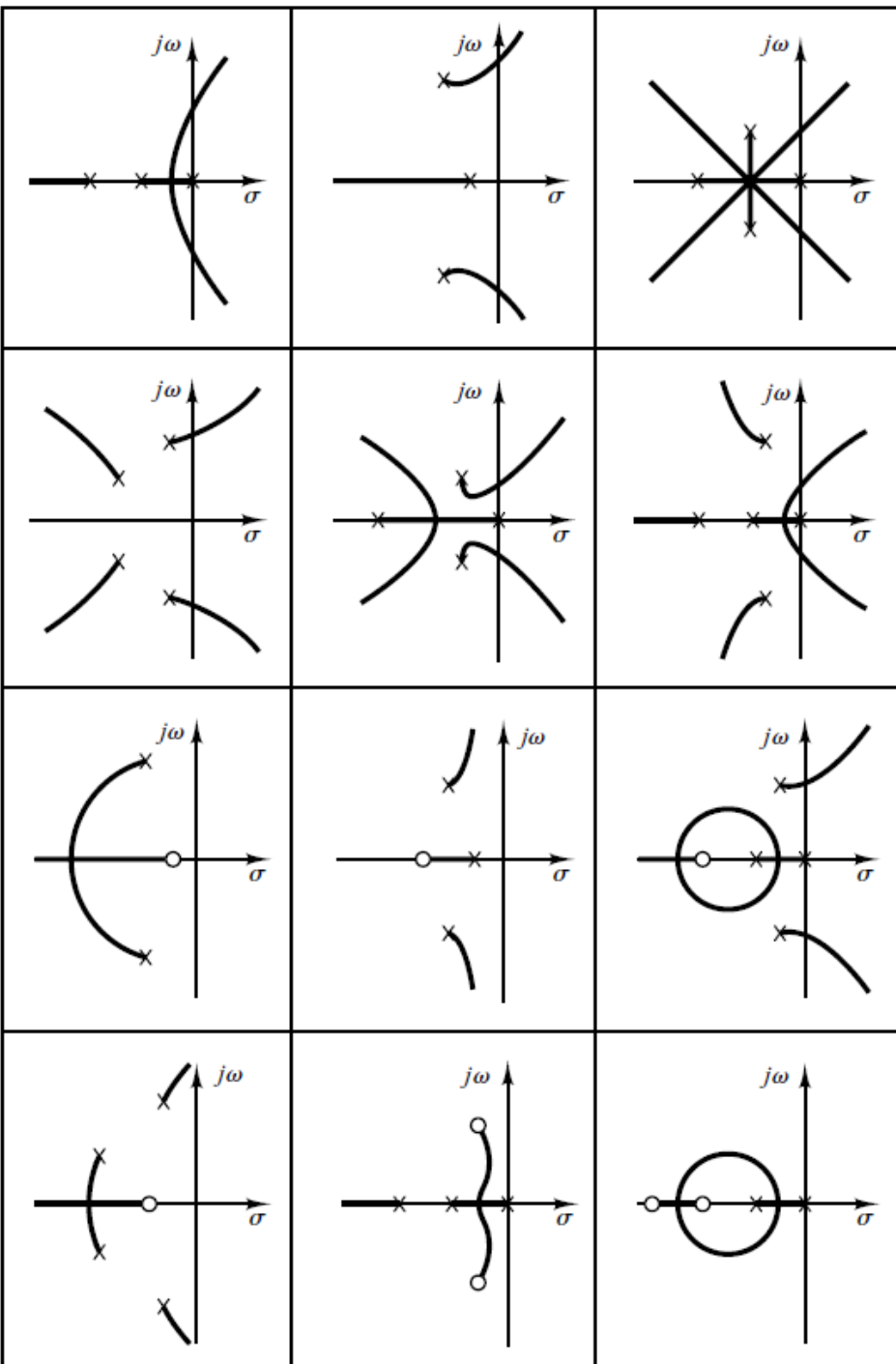
występuje transmitancja operatorowa układu otwartego:

$$G_o(s) = G(s)H(s)$$

1) **Wykres punktów, które spełniają tylko warunek kąta** ($\angle G(s)H(s) = \pm 180^\circ(2k + 1)$ dla $k = 0, 1, 2, 3 \dots$) **nazywamy liniami pierwiastkowymi.**

2) Wartości biegunów, związane z określonym wzmocnieniem, zmieniającym się od 0 do ∞ , mogą być wyznaczone z warunku modułu:

$$|G(s)H(s)| = 1$$

Obliczanie modułu i kątów

Rozważmy następujący przykład transmitancji operatorowej układu otwartego:

$$G(s)H(s) = \frac{K(s+z_1)}{(s+p_1)(s+p_2)(s+p_3)(s+p_4)}$$

gdzie p_1, p_2, p_3 i p_4 są biegunami układu otwartego, a z_1 jest zerem $G(s)H(s)$. Kąty i moduł transmitancji układu otwartego określamy następująco:

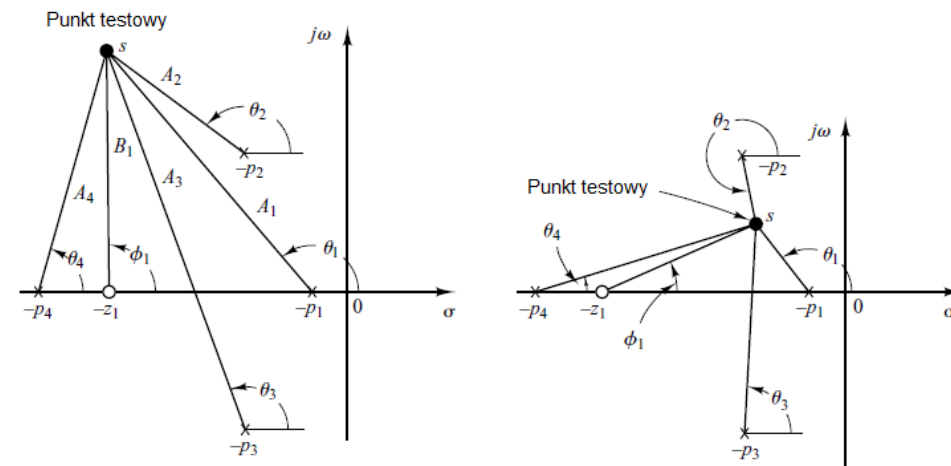
Z warunku kąta:

$$\angle G(s)H(s) = \phi_1 - \theta_1 - \theta_2 - \theta_3 - \theta_4 = \pm 180^\circ(2k + 1) \text{ dla } k = 0, 1, 2, 3 \dots$$

Z warunku modułu:

$$|G(s)H(s)| = \frac{KB_1}{A_1 A_2 A_3 A_4} = 1$$

Wartości powyższych kątów i amplitud pokazano na rysunku.

Reguły szkicowania linii pierwiastkowych

$$1 + G(s)H(s) = 0 \Leftrightarrow G(s)H(s) = -1$$

Dany jest układ przedstawiony na rysunku. Wyznaczamy równanie charakterystyczne. Transmitancję operatorową układu otwartego przedstawiamy w postaci funkcji wymiernej:

$$1 + \frac{K(s+z_1)(s+z_2)(\dots)(s+z_m)}{(s+p_1)(s+p_2)(\dots)(s+p_n)} = 0$$

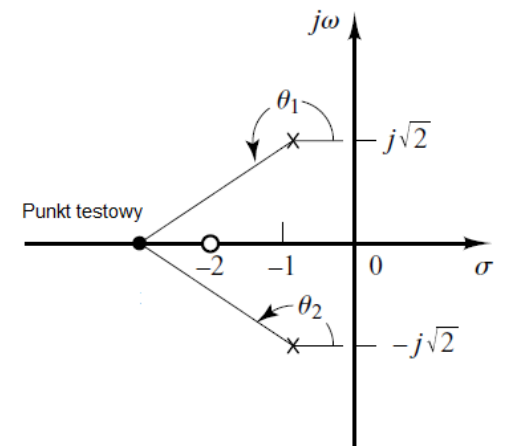
gdzie $p_1, p_2, p_3, \dots, p_n$ są biegunami transmitancji układu otwartego, a $z_1, \dots, z_m$ są zerami układu otwartego $G(s)H(s)$.

Zakładamy, że współczynnik wzmocnienia $K > 0$.

Jeśli $K < 0$, to układ z rysunku stanowi układ z dodatnim sprzężeniem zwrotnym i wtedy dla poprawności rozważań musimy zmodyfikować warunek kąta.

Reguły szkicowania linii pierwiastkowych

- 1) Ustalić położenie biegunów i zer układu otwartego $G(s)H(s)$.** Linie pierwiastkowe rozpoczynają się od biegunów $G(s)H(s)$, a kończą w zerach $G(s)H(s)$ (skończonych, bądź w nieskończoności). Wykres linii pierwiastkowych będzie miał n gałęzi. Na ogół liczba biegunów jest większa od liczby zer transmitancji układu otwartego ($n \geq m$). Ponieważ liczba gałęzi wynosi n , to $n-m$ gałęzi będzie się kończyło w nieskończonych zerach, wzdłuż asymptot. Linie pierwiastkowe są symetryczne względem osi rzeczywistej.
- 2) Określić fragmenty linii pierwiastkowych, które leżą na osi rzeczywistej.** Wpływ na położenie fragmentów linii pierwiastkowych na osi rzeczywistej mają tylko zera i bieguny leżące na tej osi. Zespólone, sprzężone bieguny i zera transmitancji $G(s)H(s)$ nie mają wpływu na położenie linii pierwiastkowych na osi rzeczywistej, gdyż wprowadzają kąt 360° . Aby zbadać, czy linia pierwiastkowa leży na fragmencie osi rzeczywistej, wybieramy na niej punkt testowy. Jeśli całkowita liczba zer i biegunów na prawo od punktu testowego jest nieparzysta, to ten punkt należy do linii pierwiastkowej.

Reguły szkicowania linii pierwiastkowych

3) Wyznaczyć asymptoty linii pierwiastkowych i punkty przecięcia asymptot. Kąty asymptot względem osi rzeczywistej wyznacza się z następującego wzoru:

$$\alpha = \frac{\pm 180^\circ(2k+1)}{n-m} \text{ dla } k = 0, 1, 2, 3 \dots$$

Wszystkie asymptoty przecinają oś rzeczywistą. Miejsce przecięcia asymptoty z osią rzeczywistą wyznaczamy z zależności:

$$\sigma_\alpha = \frac{(p_1 + p_2 + \dots + p_n) - (z_1 + z_2 + \dots + z_m)}{n-m}$$

Lub

$$\sigma_\alpha = \frac{\sum \text{biegunów} - \sum \text{zer}}{n-m}$$

Reguły szkicowania linii pierwiastkowych

4) Punkty rozgałęzień.

Punkty rozgałęzień odpowiadają pierwiastkom wielokrotnym równania charakterystycznego. Przypuśćmy, że równanie charakterystyczne dane jest w następującej postaci:

$$B(s) + KA(s) = 0 \Rightarrow K = \dots$$

Punkty rozgałęzień mogą być wyznaczone z następującej równości:

$$\frac{dK}{ds} = \frac{B'(s)A(s) - B(s)A'(s)}{A^2(s)} = 0$$

Nie wszystkie pierwiastki równania są punktami rozgałęzień. Jeśli wyznaczone pierwiastki są rzeczywiste i należą do fragmentów linii pierwiastkowych leżących na osi rzeczywistej, to są to faktyczne punkty rozgałęzień. Jeśli dwa pierwiastki $s = s_1$ i $s = -s_1$ równania są sprzężone i jeśli nie jest pewne, czy leżą na liniach pierwiastkowych, to sprawdzamy wartość wzmocnienia K dla pierwiastka s_1 . Jeśli wartość wzmocnienia K , związana z pierwiastkiem s_1 , wyznaczonym z równania na K , jest dodatnia i rzeczywista, to jest to faktyczny punkt rozgałęzienia.

Reguły szkicowania linii pierwiastkowej

5) Kąt wyjścia z bieguna i wejścia do zera.

Kąt wyjścia z bieguna wyznaczamy z następującej równości:

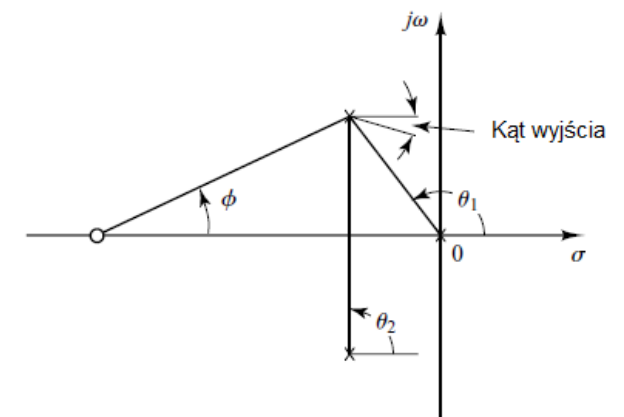
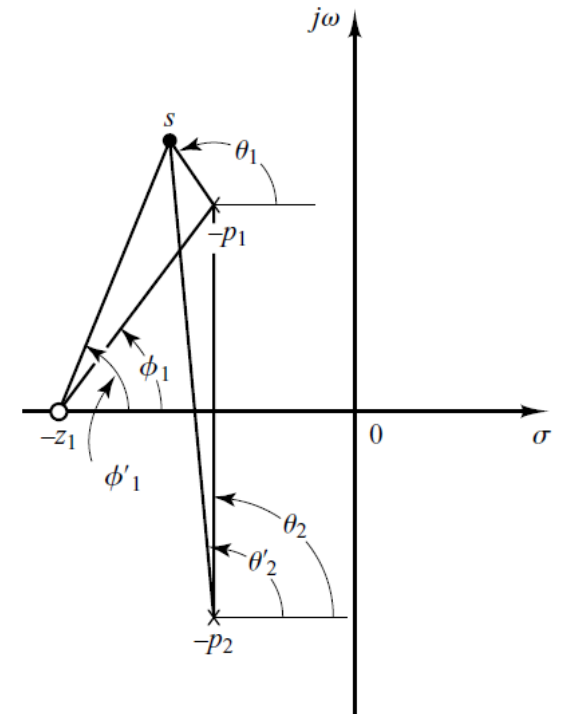
$$\theta_d = 180^\circ - \sum \text{kątów od innych biegunów} + \sum \text{kątów od zer}$$

Kąt wejścia do zera wyznaczamy z następującej równości:

$$\theta_a = 180^\circ - \sum \text{kątów od innych zer} + \sum \text{kątów od biegunów}$$

Przykładowy kąt wyjścia zaznaczono na rysunku.

6) Punkty przecięcia z osią urojoną. Punkty przecięcia z osią urojoną znajdujemy poprzez zastosowanie kryterium Routha-Hurwitza, bądź poprzez wstawienie wartości $s = j\omega$ do równania charakterystycznego i rozwiązaniu go względem K i ω .

Reguły szkicowania linii pierwiastkowych

7) Określenie biegunów dominujących układu zamkniętego.

Punkt na linii pierwiastkowej będzie biegunem dominującym układu zamkniętego, wtedy, gdy będzie spełniał warunek amplitudy. Można również wyznaczyć wartość parametru wzmocnienia K , dla dowolnego punktu na linii pierwiastkowej (np. punktu s_1).

Wartość parametru wzmocnienia K możemy wyznaczyć z warunku modułu:

$$|G(s)H(s)| = \frac{KB_1}{A_1A_2A_3A_4} = 1$$

$$K = \frac{1}{|G(s)H(s)|}$$

Linie stałego tłumienia oraz częstości drgań własnych

Transmitancja układu drugiego rzędu ma postać:

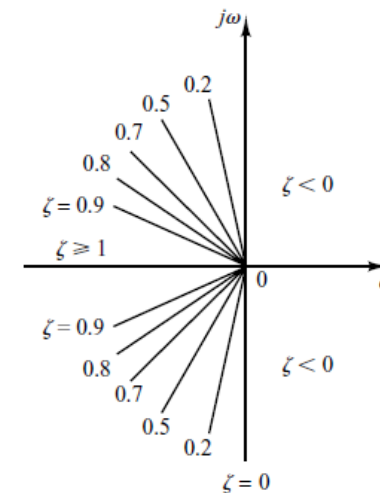
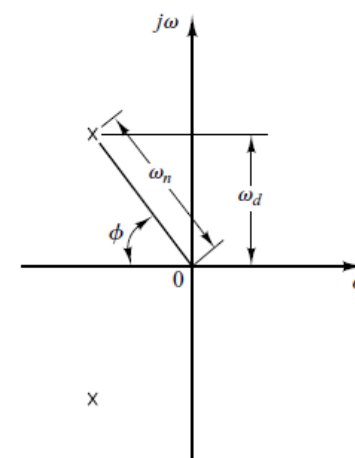
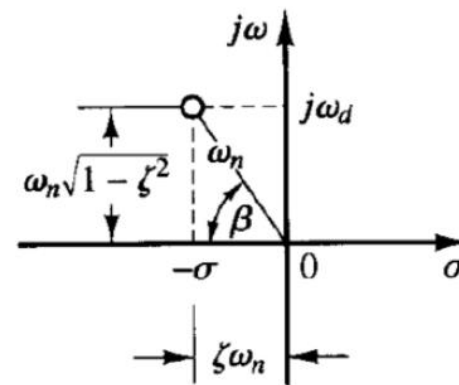
$$\frac{C(s)}{R(s)} = \frac{\omega_n^2}{s^2 + 2\xi\omega_n s + \omega_n^2}$$

gdzie ω_n jest częstością drgań własnych, a ξ jest współczynnikiem tłumienia drgań. Dla tłumienia podkrytycznego $0 < \xi < 1$ mamy:

$$\frac{C(s)}{R(s)} = \frac{\omega_n^2}{(s + \xi\omega_n + j\omega_d)(s + \xi\omega_n - j\omega_d)}$$

gdzie:

$\omega_d = \omega_n \sqrt{1 - \xi^2}$ to częstość drgań tłumionych, zaś $\cos\beta = \xi$

Przykład 1

Dany jest układ z ujemną, jednostkową pętlą sprzężenia zwrotnego. W torze głównym znajduje się element dynamiczny o transmitancji operatorowej:

$$G(s) = \frac{K}{s(s+2)(s+4)}$$

- 1. Należy naszkicować linie pierwiastkowe, zakładając, że wzmacnienie $K > 0$.*
- 2. Wyznaczyć zakres wartości współczynników wzmacnienia K , dla których układ będzie stabilny.*
- 3. Określić wartość wzmacnienia krytycznego, przy którym pojawiają się oscylacje o stałej amplitudzie oraz okres tych oscylacji.*

Przykład 1

Rozważmy następujący przykład transmitancji operatorowej układu otwartego:

$$G(s) = \frac{K}{s(s+2)(s+4)}$$

1) Warunek kąta:

$$\angle G(s)H(s) = \angle \frac{K}{s(s+2)(s+4)} = -\angle s - \angle (s+2) - \angle (s+4) = \pm 180^\circ(2k+1) \text{ dla } k=0,1,2,3..$$

2) Warunek modułu:

$$|G(s)H(s)| = \left| \frac{K}{s(s+2)(s+4)} \right| = 1$$

Przykład 1. Szkicowanie linii pierwiastkowych

1) *Należy ustalić położenie biegunów i zer transmitancji układu otwartego $G(s)H(s)$.*

Linie pierwiastkowe rozpoczynają się od biegunów $G(s)H(s)$, a kończą w zerach $G(s)H(s)$ (skończonych, bądź w nieskończoności, $m=0$). Wykres linii pierwiastkowych będzie miał $n=3$ gałęzi. Ponieważ liczba gałęzi wynosi n , to $n-m=3$ gałęzi będzie się kończyło w nieskończonych zerach, wzdłuż asymptot. Linie pierwiastkowe są symetryczne względem osi rzeczywistej.

Na płaszczyźnie zaznaczamy bieguny transmitancji układu otwartego:

$$s_1 = 0 \text{ oraz } s_2 = -2 \text{ i } s_3 = -4$$

2) *Określić fragmenty linii pierwiastkowych, które leżą na osi rzeczywistej.*

Jeśli całkowita liczba zer i biegunów na prawo od punktu testowego jest nieparzysta, to ten punkt należy do linii pierwiastkowej. W naszym przypadku linie pierwiastkowe będą pokrywały się z ujemną częścią osi rzeczywistej dla $\sigma \in (-\infty; -4)$ oraz $\sigma \in (-2; 0)$.

3) Wyznaczyć asymptoty linii pierwiastkowych i punkty przecięcia asymptot. Kąty asymptot względem osi rzeczywistej wyznacza się z następującego wzoru:

$$\alpha = \frac{\pm 180^\circ(2k+1)}{n-m} \text{ dla } k = 0,1,2,3 \dots$$

$$\alpha = \frac{\pm 180^\circ(2k+1)}{3} = \pm 60^\circ(2k+1) \text{ dla } k = 0,1,2,3 \dots \quad \alpha = \pm 60^\circ, \pm 180^\circ$$

Wszystkie asymptoty przecinają oś rzeczywistą. Miejsce przecięcia asymptoty z osią rzeczywistą wyznaczamy z zależności:

$$\sigma_\alpha = \frac{(p_1+p_2+\dots+p_n)-(z_1+z_2+\dots+z_m)}{n-m} = \frac{0-2-4}{3} = -2$$

Lub:

$$\sigma_\alpha = \frac{\sum \text{biegunów} - \sum \text{zer}}{n-m}$$

Przykład 1. Szkicowanie linii pierwiastkowych

4) Punkty rozgałęzień. Punkty rozgałęzień odpowiadają pierwiastkom wielokrotnym równania charakterystycznego. Wyznaczamy równanie charakterystyczne ($1 + G(s)H(s) = 0$):

$$\frac{K}{s(s+2)(s+4)} + 1 = 0$$

$$K = -s(s+2)(s+4) = -s^3 - 6s^2 - 8s$$

$$\frac{dK}{ds} = 0$$

$$\frac{dK}{ds} = -3s^2 - 12s - 8 = 0$$

$$s_1 = -0.845$$

$$s_2 = -3.155$$

Tylko punkt należący do RL jest faktycznym punktem rozgałęzienia:

$$s \approx -0.845$$

Dla rzeczywistych punktów rozgałęzienia, wartość K musi być rzeczywista, dodatnia ($K \in \mathbf{R} \wedge K > 0$).

$$K = -s(s+2)(s+4) = -s^3 - 6s^2 - 8s$$

$$K(s_1 = -0.845) = \dots$$

5) Kąt wyjścia i wejścia (opcjonalne).

Kąt wyjścia z bieguna wyznaczamy z następującej równości:

$$\theta_d = 180^\circ - \sum \text{kątów od innych biegunów} + \sum \text{kątów od zer}$$

Kąt wejścia do zera wyznaczamy z następującej równości:

$$\theta_z = 180^\circ - \sum \text{kątów od innych zer} + \sum \text{kątów od biegunów}$$

Przykład 1. Szkicowanie linii pierwiastkowych

6) Punkty przecięcia z osią urojoną. Punkty przecięcia z osią urojoną znajdujemy poprzez zastosowanie kryterium Routha-Hurwitza, bądź poprzez wstawienie wartości $s = j\omega$ do równania charakterystycznego i rozwiązaniu go względem K i ω .

$$\begin{aligned}s^3 + 6s^2 + 8s + K &= 0 \\ (j\omega)^3 + 6(j\omega)^2 + 8(j\omega) + K &= 0 \\ (K - 6\omega^2) + j\omega(8 - \omega^2) &= 0 \\ \omega = 0 \quad K = 0 \quad \text{lub} \quad \omega = 2\sqrt{2} \quad K = 48\end{aligned}$$

Granica stabilności:

$$K = 48$$

Warunek stabilności:

$$48 - K > 0 \Rightarrow K < 48$$

Częstości, przy których linie pierwiastkowe przecinają oś urojoną wynoszą $\omega_{kr} = \pm 2\sqrt{2}$ rad/sek, a wzmacnienie w tych punktach wynosi $K_{kr} = 48$. Okres oscylacji wynosi:

$$T_{ocs} = \frac{2\pi}{\omega} = \frac{2\pi}{2\sqrt{2}} = 2,221 \text{ sek}$$

Punkty przecięcia z osią urojoną możemy alternatywnie znaleźć poprzez zastosowanie kryterium Routha-Hurwitza.

Zapas wzmacnienia:

$$\Delta K = \frac{K_{kr}}{K} \quad \Delta L = 20 \log \Delta K = \dots \text{ [dB]}$$

Przykład 1. Szkicowanie linii pierwiastkowych

```
clear; clc; close all;
```

```
% transmitancja operatorowa
```

```
num = [1];
```

```
den = conv([1 0], conv([1 2],[1 4]));
```

```
G = tf(num, den);
```

```
figure;
```

```
rlocus(G);
```

```
grid on;
```

```
title('Root Locus:  $G(s)=K/(s(s+2)(s+4))$ ');
```

```
hold on;
```

```
% bieguny
```

```
p = pole(G);
```

```
plot(real(p), imag(p), 'rx', 'LineWidth', 2, 'MarkerSize', 10);
```

```
% centroid
```

```
sigma = -2;
```

```
plot(sigma, 0, 'ko', 'MarkerSize', 8);
```

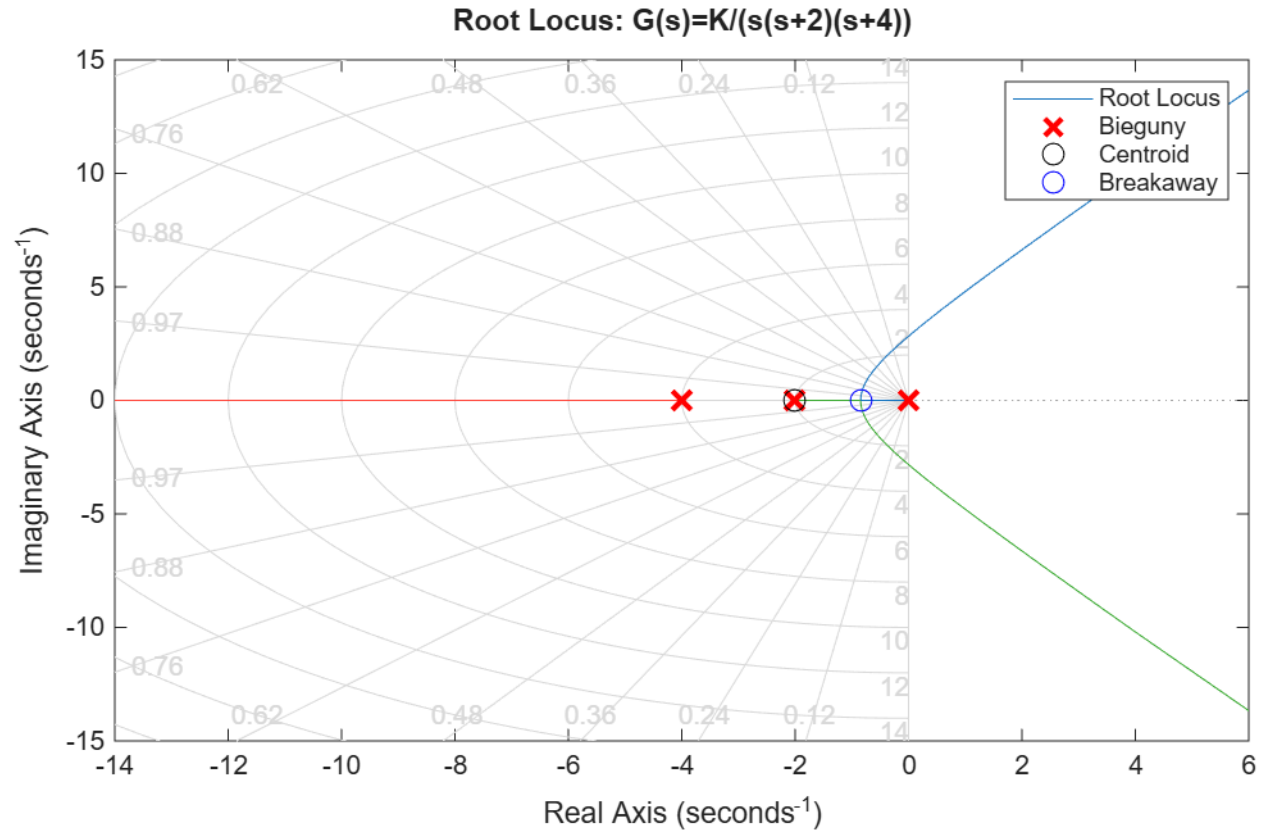
```
% breakaway
```

```
plot(-0.845, 0, 'bo', 'MarkerSize', 8);
```

```
legend('Root Locus', 'Bieguny', 'Centroid', 'Breakaway');
```


MATLAB – Przykład 1 – Linie pierwiastkowe – rlocus(G)

MATLAB – Przykład 1 – sisotool(G) – sprawdzenie rozwiązania

Control System Designer*
CONTROL SYSTEM ROOT LOCUS EDITOR

MODIFY POLES & ZEROS ZOOM AND PAN

Controllers and Fixed Blocks

- F
- C
- G
- H

Designs

Responses

- LoopTransfer_C
- IOTransfer_r2y
- IOTransfer_r2u
- IOTransfer_du2y
- IOTransfer_dy2y
- IOTransfer_n2y

Preview

Bode Editor for LoopTransfer_C

Magnitude (dB)

Frequency (rad/s)

G.M.: 33.6 dB
Freq: 2.83 rad/s
Stable loop

Root Locus Editor for LoopTransfer_C

Imag Axis (seconds⁻¹)

Real Axis (seconds⁻¹)

IOTransfer_r2y: step

Step Response

From: r To: y

Amplitude

Time (seconds)

Open-loop Help improve Control System Designer

Przykład 2

Dany jest układ z jednostkową pętlą sprzężenia zwrotnego ujemnego. Należy naszkicować linie pierwiastkowe dla układu, w którym w torze głównym jest obiekt o transmitancji operatorowej:

$$G(s) = \frac{K(s + 1)}{s^2(s + 3,6)}$$

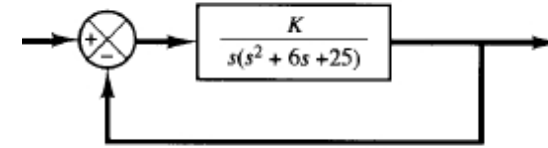
Zakładamy, że wzmacnienie $K > 0$.

Transmitancje obiektów w torze głównym oraz pętli sprzężenia zwrotnego są następujące:

$$G(s) = \frac{K(s + 1)}{s^2(s + 3,6)} \quad H(s) = 1$$

Przykład 3

Rozważmy układ sterowania z ujemną pętlą sprzężenia zwrotnego. Transmitancja operatorowa elementów dynamicznych w torze głównym oraz w pętli sprzężenia zwrotnego są następujące: $G(s) = \frac{K}{s(s^2 + 6s + 25)}$, $H(s) = 1$.

1. Należy naszkicować linie pierwiastkowe, zakładając, że wzmacnienie $K > 0$. Wyznaczyć wartości wzmacnienia K , dla których współczynnik tłumienia biegunów dominujących układu zamkniętego wynosi $\xi = \frac{1}{\sqrt{17}}$.
2. Wyznaczyć zakres wartości współczynników wzmacnienia K , dla których układ będzie stabilny.
3. Określić wartość wzmacnienia krytycznego, przy którym pojawiają się oscylacje o stałej amplitudzie oraz okres tych oscylacji.
4. Wyznaczyć zapas wzmacnienia dla obliczonych biegunów dominujących.

Przykład 3

Rozważmy następujący przykład transmitancji operatorowej układu otwartego:

$$G(s) = \frac{K}{s(s^2 + 6s + 25)}$$

1) Warunek kąta:

$$\angle G(s)H(s) = \angle \frac{K}{s(s^2 + 6s + 25)} = -\angle s - \angle (s^2 + 6s + 25) = \mp 180^\circ(2k + 1) \text{ dla } k=0,1,2,3..$$

2) Warunek modułu:

$$|G(s)H(s)| = \left| \frac{K}{s(s^2 + 6s + 25)} \right| = \left| \frac{K}{s(s - (-3 + j4))(s - (-3 - j4))} \right| = 1$$

Przykład 3. Szkicowanie linii pierwiastkowych

1) *Należy ustalić położenie biegunów i zer transmitancji układu otwartego $G(s)H(s)$.*

Linie pierwiastkowe rozpoczynają się od biegunów $G(s)H(s)$, a kończą w zerach $G(s)H(s)$ (skończonych, bądź w nieskończoności, $m=0$). Wykres linii pierwiastkowych będzie miał $n=3$ gałęzi. Ponieważ liczba gałęzi wynosi n , to $n-m=3$ gałęzi będzie się kończyło w nieskończonych zerach, wzdłuż asymptot. Linie pierwiastkowe są symetryczne względem osi rzeczywistej.

Na płaszczyźnie zaznaczamy bieguny transmitancji układu otwartego:

$$s_1 = 0 \text{ oraz } s_2 = -3 + j4 \text{ i } s_3 = -3 - j4$$

2) *Określić fragmenty linii pierwiastkowych, które leżą na osi rzeczywistej.*

Jeśli całkowita liczba zer i biegunów na prawo od punktu testowego jest nieparzysta, to ten punkt należy do linii pierwiastkowej. W naszym przypadku linie pierwiastkowe będą pokrywały się z ujemną częścią osi rzeczywistej ($\sigma \in (-\infty; 0)$).

Przykład 3. Szkicowanie linii pierwiastkowych

3) Wyznaczyć asymptoty linii pierwiastkowych i punkty przecięcia asymptot. Kąty asymptot względem osi rzeczywistej wyznacza się z następującego wzoru:

$$\alpha = \frac{\mp 180^\circ(2k+1)}{n-m} \text{ dla } k = 0, 1, 2, 3 \dots$$

$$\alpha = \frac{\mp 180^\circ(2k+1)}{3} = \mp 60^\circ(2k+1) \text{ dla } k = 0, 1, 2, 3 \dots \quad \alpha = \mp 60^\circ, \mp 180^\circ$$

Wszystkie asymptoty przecinają oś rzeczywistą. Miejsce przecięcia asymptoty z osią rzeczywistą wyznaczamy z zależności:

$$\sigma_\alpha = \frac{(p_1 + p_2 + \dots + p_n) - (z_1 + z_2 + \dots + z_m)}{n-m} = \frac{0 - 3 + j4 - 3 - j4}{3} = -2$$

Lub:

$$\sigma_\alpha = \frac{\sum \text{biegunów} - \sum \text{zer}}{n-m}$$

Przykład 3. Szkicowanie linii pierwiastkowych

4) Punkty rozgałęzień. Punkty rozgałęzień odpowiadają pierwiastkom wielokrotnym równania charakterystycznego. Wyznaczamy równanie charakterystyczne ($1 + G(s)H(s) = 0$):

$$\begin{aligned}\frac{K}{s(s^2 + 6s + 25)} + 1 &= 0 \\ K &= -s(s^2 + 6s + 25) = -s^3 - 6s^2 - 25s \\ \frac{dK}{ds} &= -3s^2 - 12s - 25 = 0 \\ s_1 &= -2 + j2.0817 \quad \vee \quad s_2 = -2 - j2.0817\end{aligned}$$

Punkty rozgałęzień mogą być wyznaczone z następującej równości: Odrzucamy s_1 i s_2 z rozważań, gdyż punkty rozgałęzień wyszły zespolone. Możemy jeszcze sprawdzić, że **nie są to punkty rozgałęzień**, licząc wzmocnienie:

$$K = -s(s^2 + 6s + 25)|_{s=-2+j2.0817} = 34 + j18.04$$

$$K = -s(s^2 + 6s + 25)|_{s=-2-j2.0817} = 34 - j18.04$$

Dla rzeczywistych punktów rozgałęzienia, wartość K musi być rzeczywista, dodatnia ($K \in \mathbf{R} \wedge K > 0$).

5) Kąt wyjścia i wejścia.

Kąt wyjścia z bieguna wyznaczamy z następującej równości:

$$\vartheta_d = 180^\circ - \sum \text{kątów od innych biegunów} + \sum \text{kątów od zer}$$

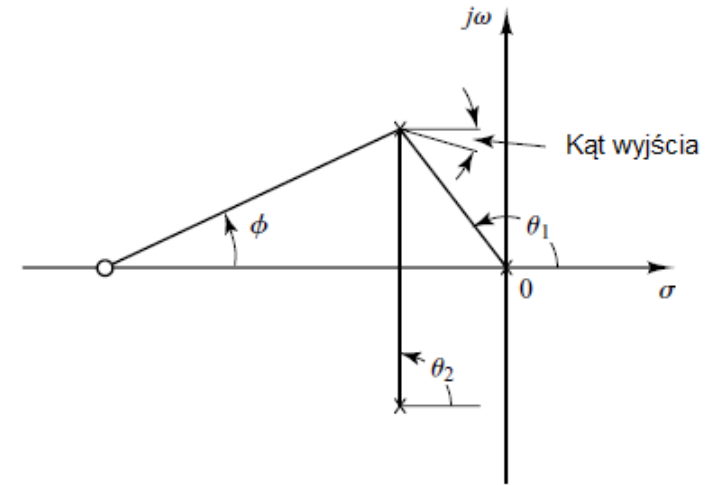
Kąt wejścia do zera wyznaczamy z następującej równości:

$$\Theta_a = 180^\circ - \sum \text{kątów od innych zer} + \sum \text{kątów od biegunów}$$

Przykładowy kąt wyjścia zaznaczono na rysunku.

Kąt wyjścia z bieguna wyznaczamy z następującej równości:

$$\theta_d = 180^\circ - 126.87^\circ - 90^\circ = -36.87^\circ$$

Przykład 3. Szkicowanie linii pierwiastkowych

6) Punkty przecięcia z osią urojoną. Punkty przecięcia z osią urojoną znajdujemy poprzez zastosowanie kryterium Routha-Hurwitza, bądź poprzez wstawienie wartości $s = j\omega$ do równania charakterystycznego i rozwiązaniu go względem K i ω .

$$(j\omega)^3 + 6(j\omega)^2 + 25j\omega + K = 0$$

$$(K - 6\omega^2) + j\omega(25 - \omega^2) = 0$$

$$K - 6\omega^2 = 0 \quad \text{i} \quad \omega(25 - \omega^2) = 0$$

$$\omega = 0, \quad K = 0 \quad \text{lub} \quad \omega = \pm 5, \quad K = 150$$

Częstości, przy których linie pierwiastkowe przecinają oś urojoną wynoszą $\omega = \pm 5$ rad/sek, a wzmocnienie w tych punktach wynosi $K_{kr} = 150$. Okres oscylacji wynosi:

$$T_{osc} = \frac{2\pi}{\omega} = \frac{2\pi}{5} = 1.2566 \text{sek}$$

Punkty przecięcia z osią urojoną możemy alternatywnie znaleźć poprzez zastosowanie kryterium Routha-Hurwitza.

Przykład 3. Szkicowanie linii pierwiastkowych

7) Określenie biegunów dominujących układu zamkniętego.

Bieguny dominujące układu zamkniętego, dla których współczynniki tłumienia $\xi = \frac{1}{\sqrt{17}}$ leżą na prostych o kącie nachylenia (do osi urojonej):

$$\theta = \pm \arcsin \xi = \pm \arcsin 0.2425 \approx \pm 14^\circ$$

Z rysunku odczytujemy, że linia stałego współczynnika tłumienia przecina linie pierwiastkowe w punktach:

$$s_1 = -1 + j4, \quad s_2 = -1 - j4$$

Wartość współczynnika wzmocnienia, która zapewnia $\xi = \frac{1}{\sqrt{17}}$ wyznaczamy z warunku modułu:
amplitudy:

$$K = |s(s^2 + 6s + 25)|_{s=-1+j4} = 68$$

7) Określenie biegunów dominujących układu zamkniętego.

Bieguny dominujące układu zamkniętego, dla których współczynniki tłumienia $\xi = \frac{1}{\sqrt{17}}$ leżą na prostych o kącie nachylenia (do osi urojonej):

Dwa pierwiastki równania charakterystycznego, dla których $\xi = \frac{1}{\sqrt{17}}$ zostały wyznaczone. Trzeci pierwiastek wyznaczmy z równania charakterystycznego, biorąc $K = 68$. Jest to $s = -4$. Warto zwrócić uwagę, że współczynnik wzmocnienia dla dowolnego punktu testowego na liniach pierwiastkowych może być wyznaczony z warunku amplitudy

$$K = |s(s^2 + 6s + 25)|_{s=\text{punkt\_testowy}}$$

Zapas wzmocnienia wynosi:

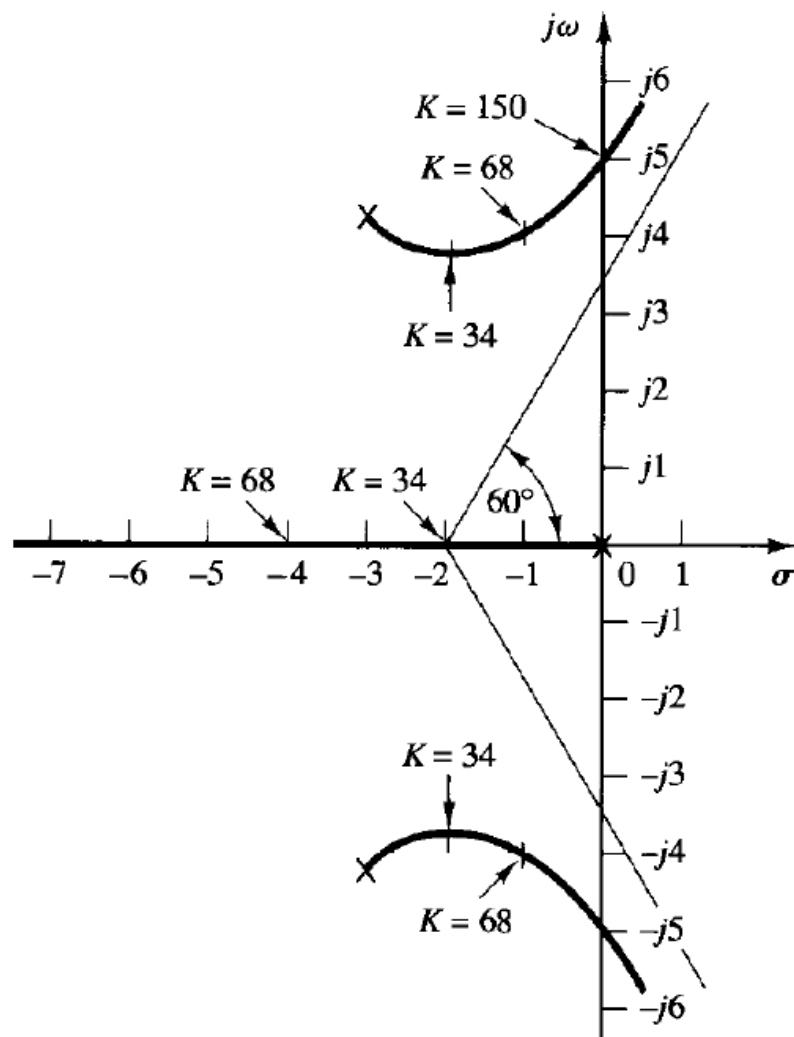
$$\Delta K = \frac{K_{kr}}{K} = \frac{150}{68} = 2.2059$$

$$\Delta K_{dB} = 20 \log \Delta K = 15.8226 \text{ dB}$$

Można rozważyć również zmianę położenia pierwiastków równania charakterystycznego (biegunów układu zamkniętego), gdy współczynnik wzmocnienia jest zwiększany, np. od $K = 34$ do $K = 68$. W tej sytuacji, sprzężone pierwiastki zmieniają położenie z $s = -2 \pm j3.65$ do $s = -1 \pm j4$, a trzeci biegun zmienia wtedy lokalizację z $s = -2$ do $s = -4$.

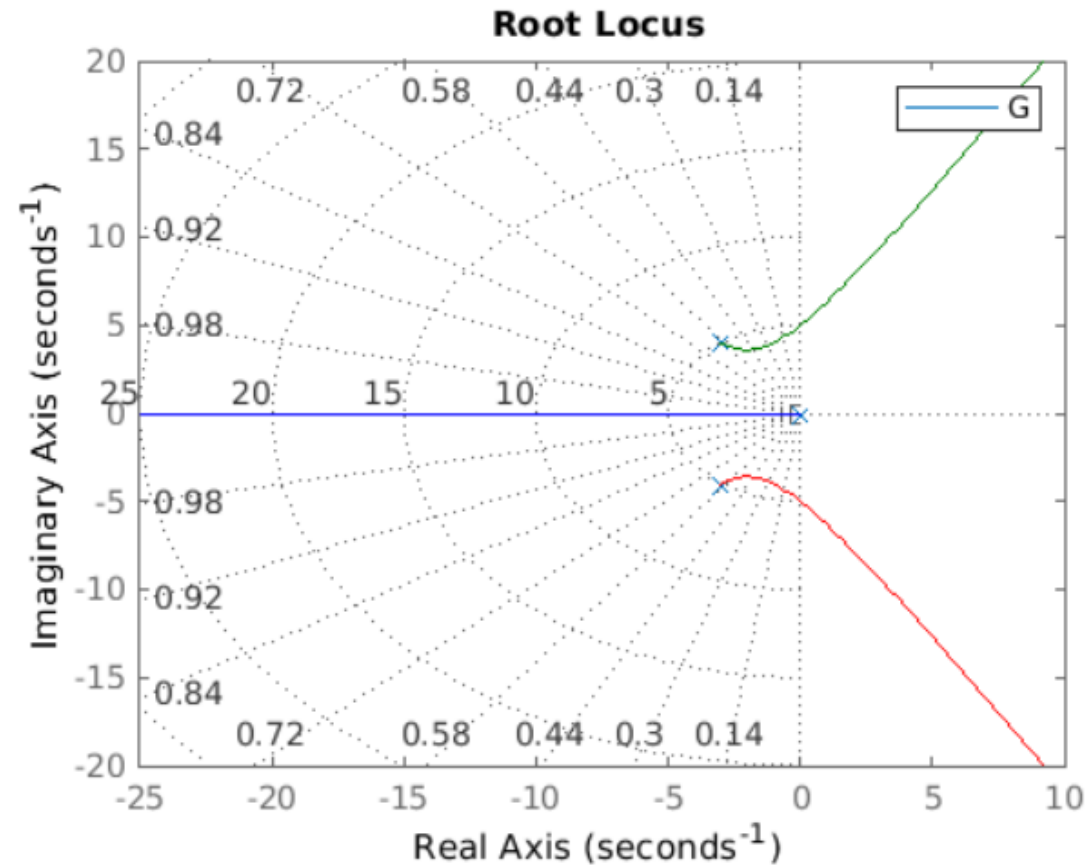

MATLAB – Przykład 3 – Linie pierwiastkowe

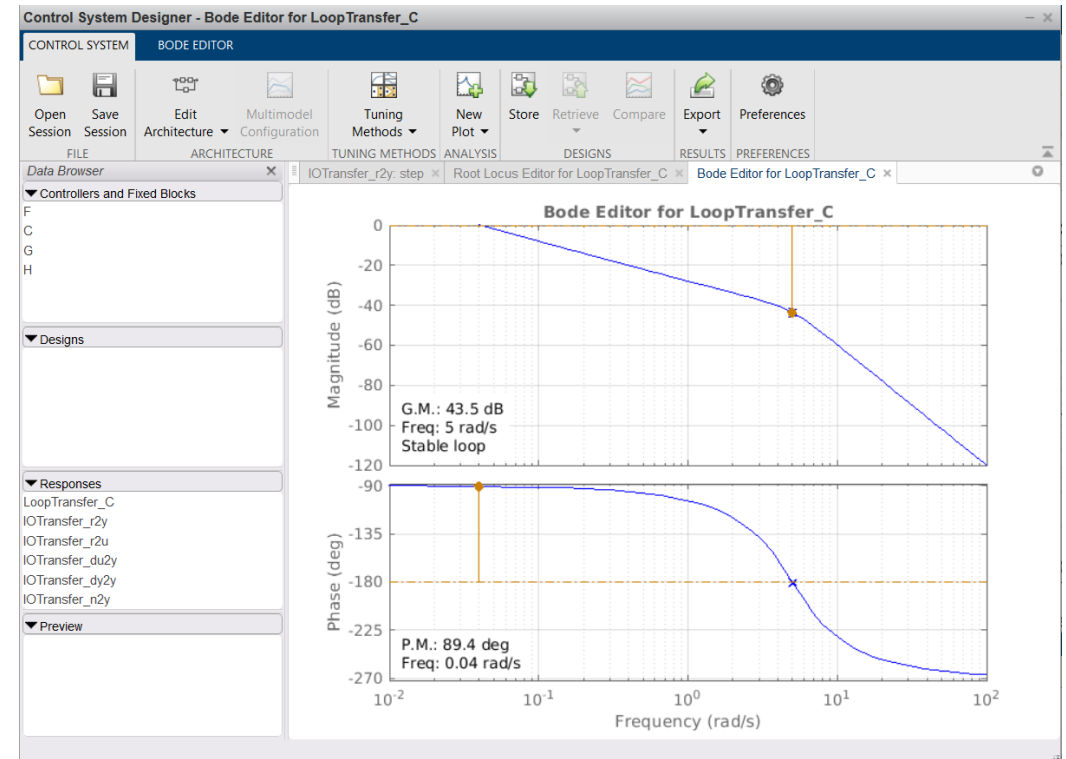
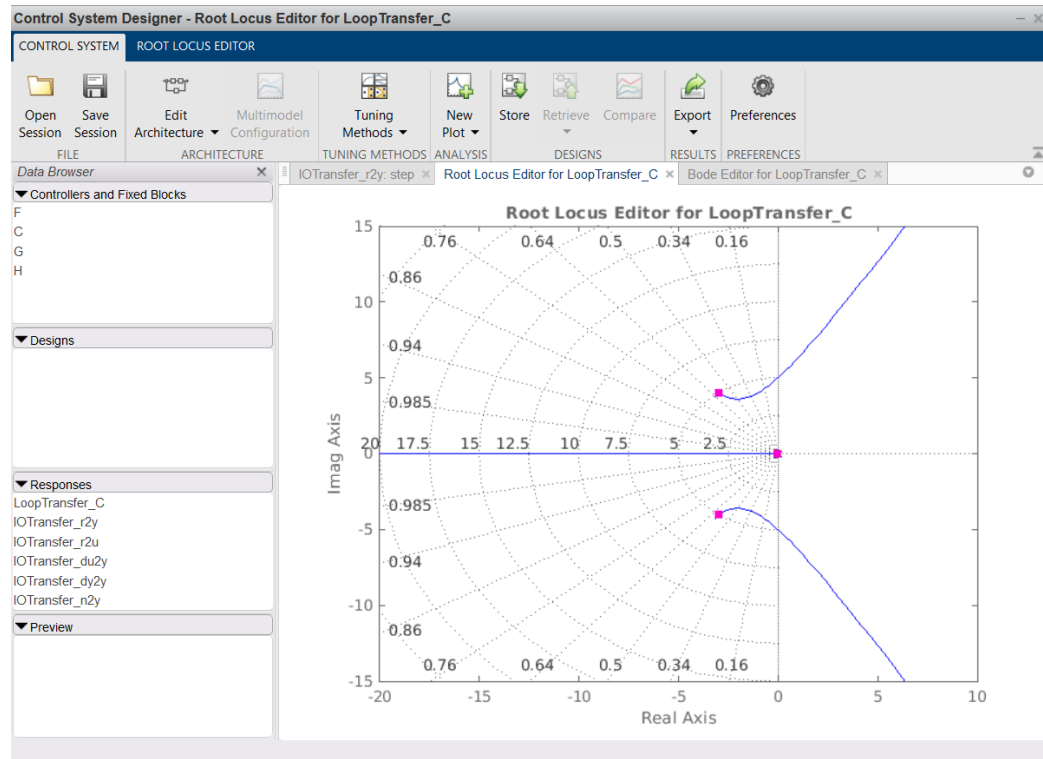

MATLAB – Przykład 3 – rlocus(G)

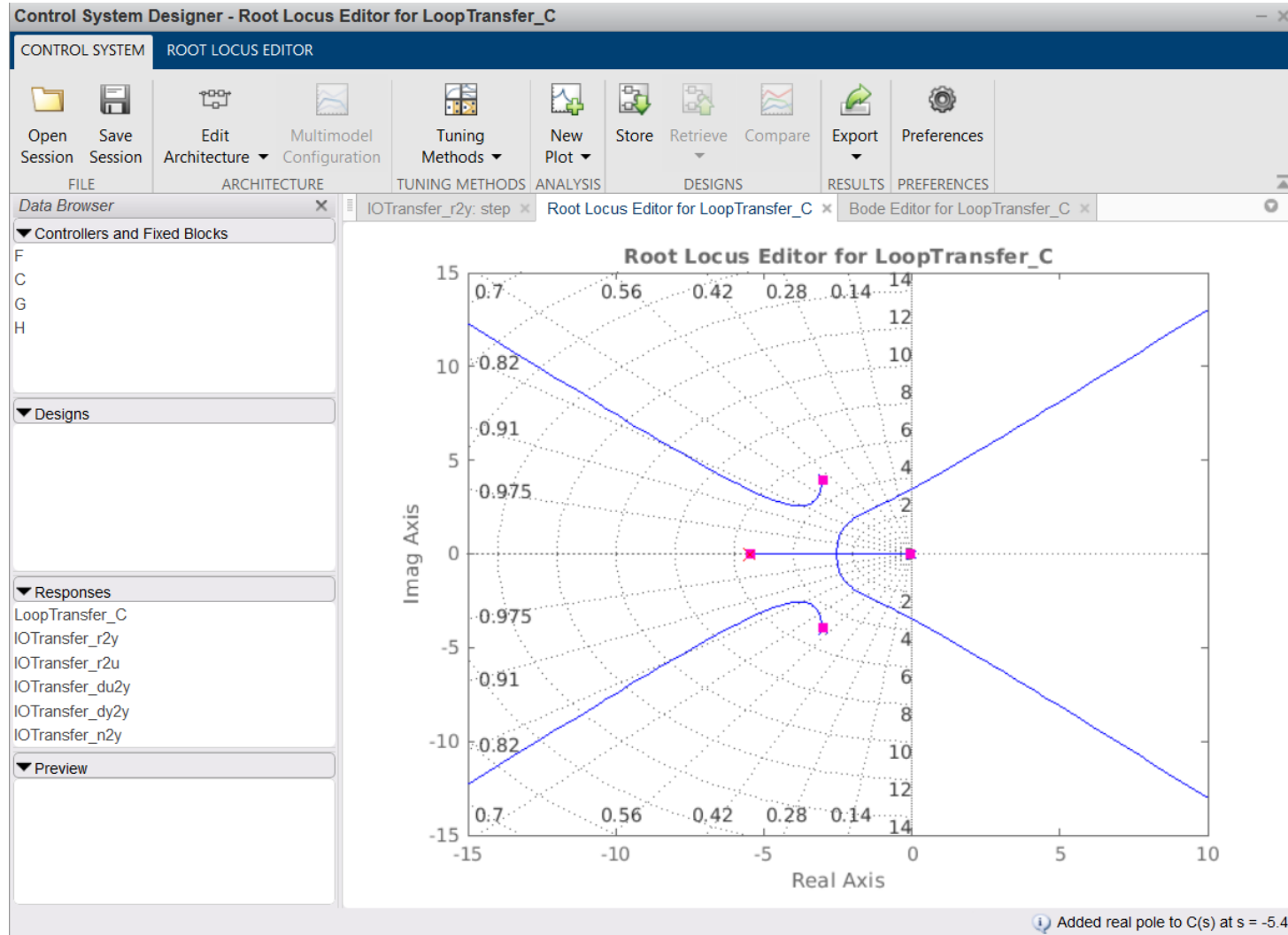

MATLAB – Przykład 3 – sisotool(G)

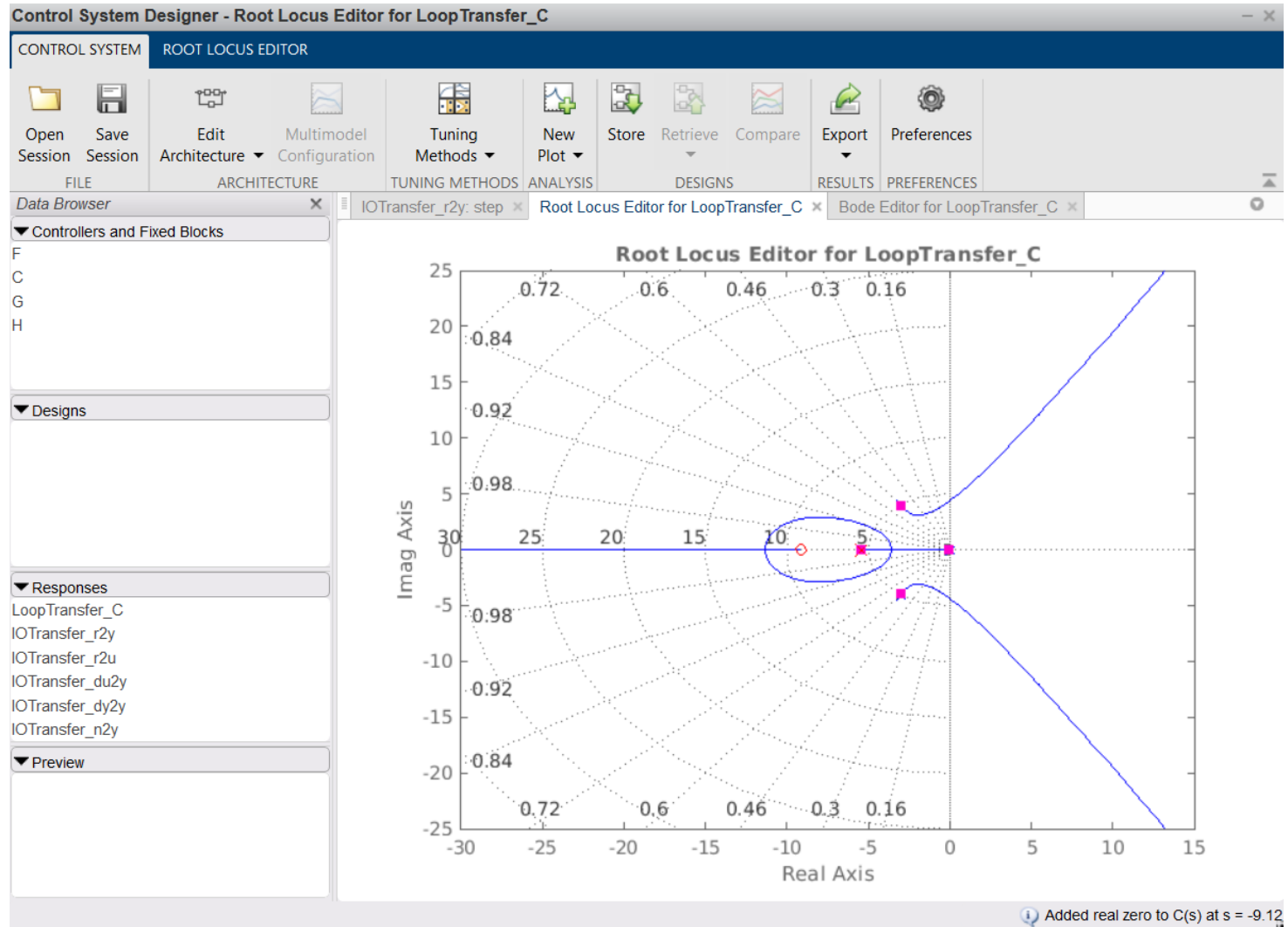

MATLAB – Przykład 3 – sisotool(G), dodanie bieguna rzeczywistego

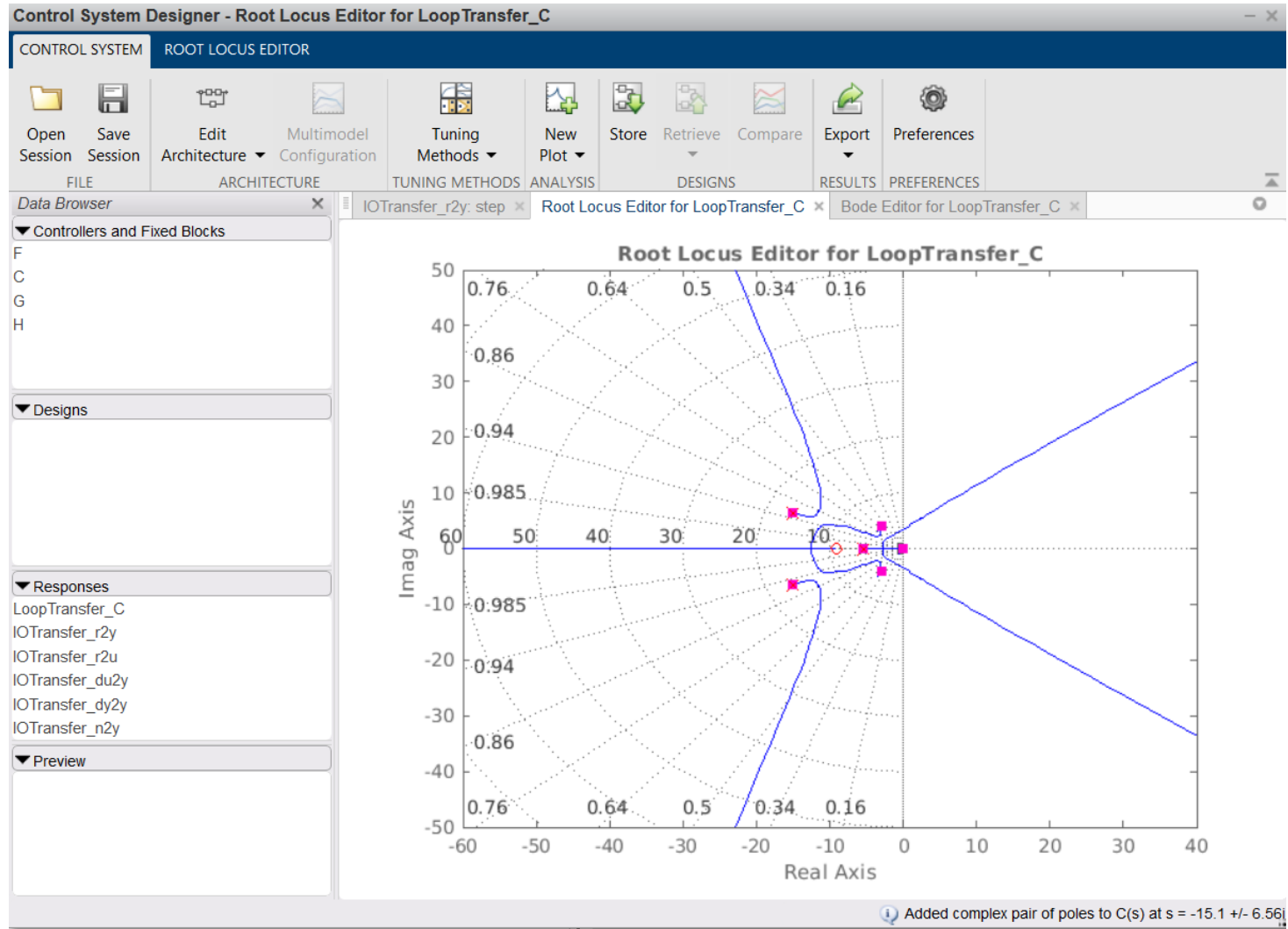

MATLAB – Przykład 3 – sisotool(G), dodanie zera rzeczywistego

MATLAB – Przykład 3 – sisotool(G), dodanie pary sprzężonych biegunów

Przykład 4

Dany jest układ z ujemną, jednostkową pętlą sprzężenia zwrotnego. W torze głównym znajduje się element dynamiczny o transmitancji operatorowej:

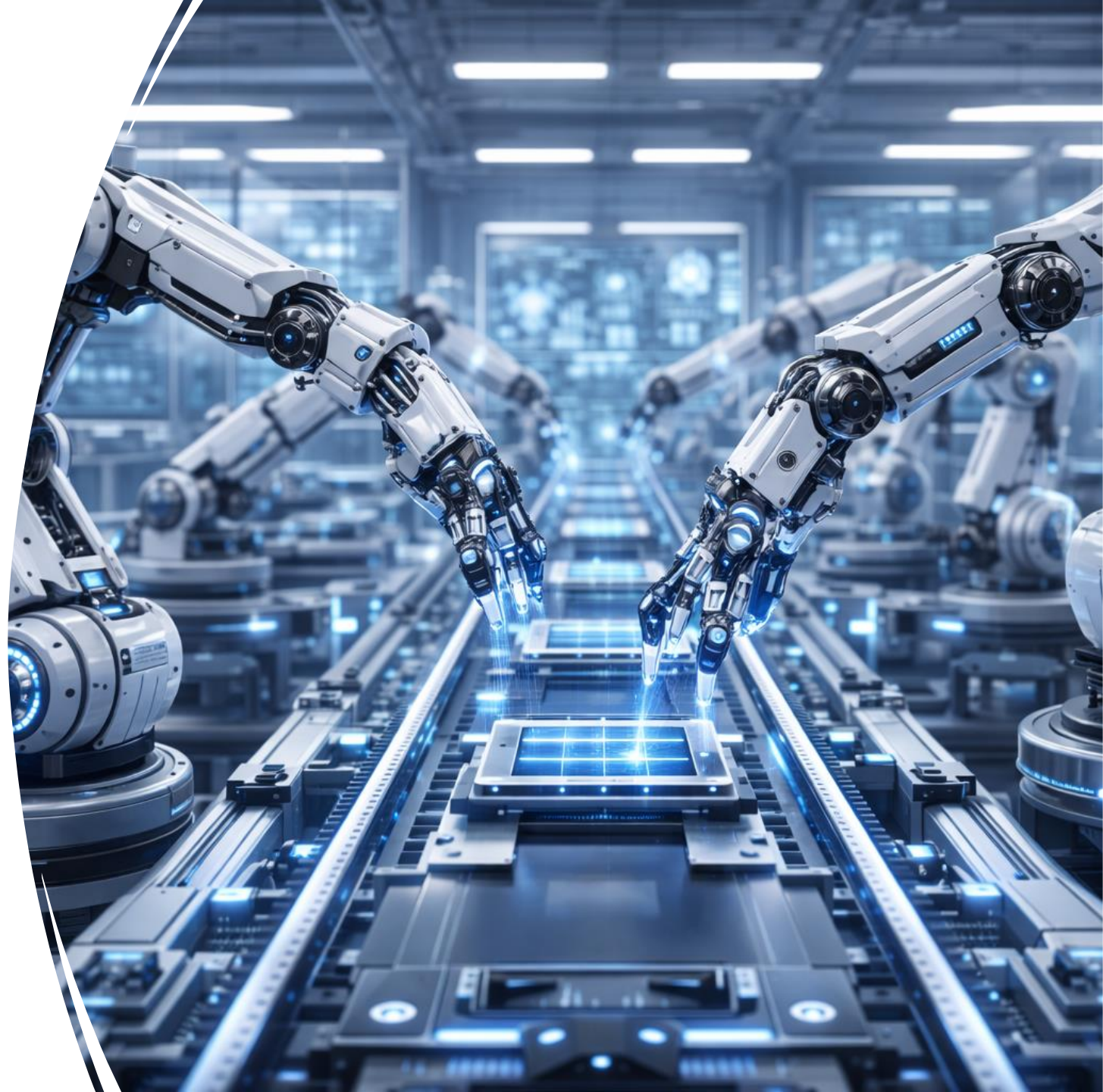
$$G(s) = \frac{K}{s(s+1)(s+2)}$$

1. Należy naszkicować linie pierwiastkowe, zakładając, że wzmacnienie $K > 0$. Wyznaczyć wartości wzmacnienia K , dla których współczynnik tłumienia biegunów dominujących układu zamkniętego wynosi $\xi = 0,5$.
2. Wyznaczyć zakres wartości współczynników wzmacnienia K , dla których układ będzie stabilny.
3. Określić wartość wzmacnienia krytycznego, przy którym pojawiają się oscylacje o stałej amplitudzie oraz okres tych oscylacji.
4. Wyznaczyć zapas wzmacnienia dla obliczonych biegunów dominujących.

Podsumowanie

- ✓ **Metoda linii pierwiastkowych** jest klasycznym narzędziem projektowania kompensatorów/regulatorów, opartym na analizie zmian położenia biegunów układu zamkniętego w funkcji wzmocnienia lub innych parametrów układu.
- ✓ **Metoda linii pierwiastkowych** umożliwia **wizualizację dynamiki układu** – stanowi graficzną reprezentację wpływu zmian wartości wybranego parametru na zachowanie układu.
- ✓ Bieguny układu zamkniętego przemieszczają się od biegunów układu otwartego do jego zer w funkcji wzmocnienia K .
- ✓ Metoda umożliwia badanie stabilności układu.

Podsumowanie

- ✓ Naszkicowanie linii pierwiastkowych układu przed oraz po kompensacji pozwala przeprowadzić **analizę wpływu** wartości parametrów kompensatorów na położenie biegunów dominujących, determinujących najważniejsze własności układu.
- ✓ **Metoda linii pierwiastkowych** pozwala **dobrać odpowiedni kompensator/ regulator do konkretnego celu** projektowego, żeby zapewnić pożądane własności układów.
- ✓ **Metoda linii pierwiastkowych** umożliwia świadome **kształtowanie charakterystyk** układów regulacji w różnorodnych zastosowaniach przemysłowych, od prostych regulatorów temperatury po zaawansowane systemy sterowania robotami czy dronami.

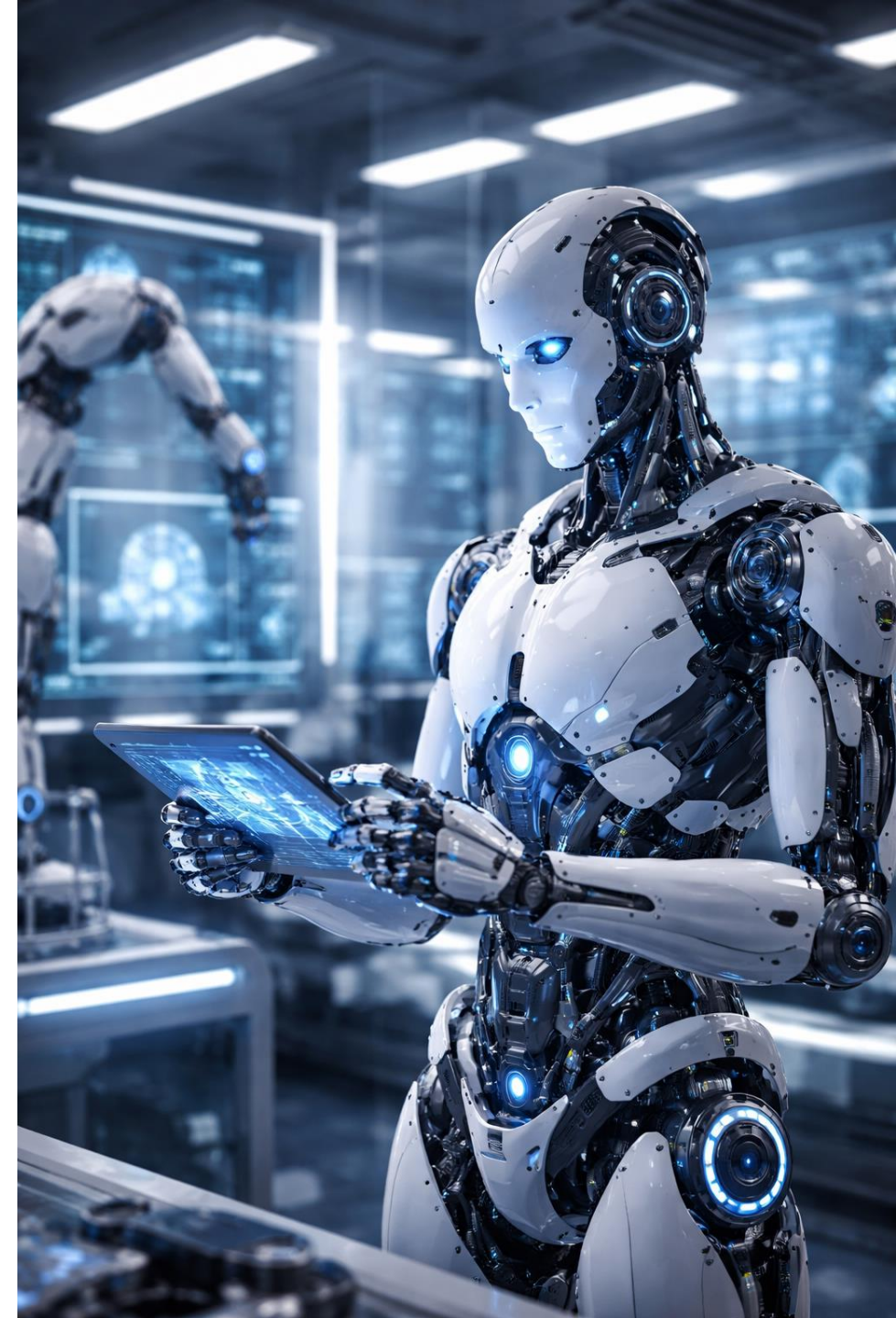
Spis Piśmiennictwa

- [1] W. R. Evans, "Control system synthesis by root locus method," *Transactions of the American Institute of Electrical Engineers*, vol. 69, no. 1, pp. 66–69, 1950.
- [2] K. Ogata, *Modern Control Engineering*, 5th ed. Upper Saddle River, NJ, USA: Prentice Hall, 2010.
- [3] N. S. Nise, *Control Systems Engineering*, 7th ed. Hoboken, NJ, USA: Wiley, 2015.
- [4] R. C. Dorf and R. H. Bishop, *Modern Control Systems*, 13th ed. Upper Saddle River, NJ, USA: Pearson, 2016.
- [5] B. C. Kuo and F. Golnaraghi, *Automatic Control Systems*, 9th ed. Hoboken, NJ, USA: Wiley, 2014.
- [6] J. J. D'Azzo and C. H. Houpis, *Linear Control System Analysis and Design with MATLAB*, 5th ed. Boca Raton, FL, USA: CRC Press, 2003.
- [7] G. F. Franklin, J. D. Powell, and A. Emami-Naeini, *Feedback Control of Dynamic Systems*, 7th ed. Upper Saddle River, NJ, USA: Pearson, 2015.
- [8] K. J. Åström and R. M. Murray, *Feedback Systems: An Introduction for Scientists and Engineers*. Princeton, NJ, USA: Princeton University Press, 2008.
- [9] B. Friedland, *Control System Design: An Introduction to State-Space Methods*. Mineola, NY, USA: Dover, 2012.

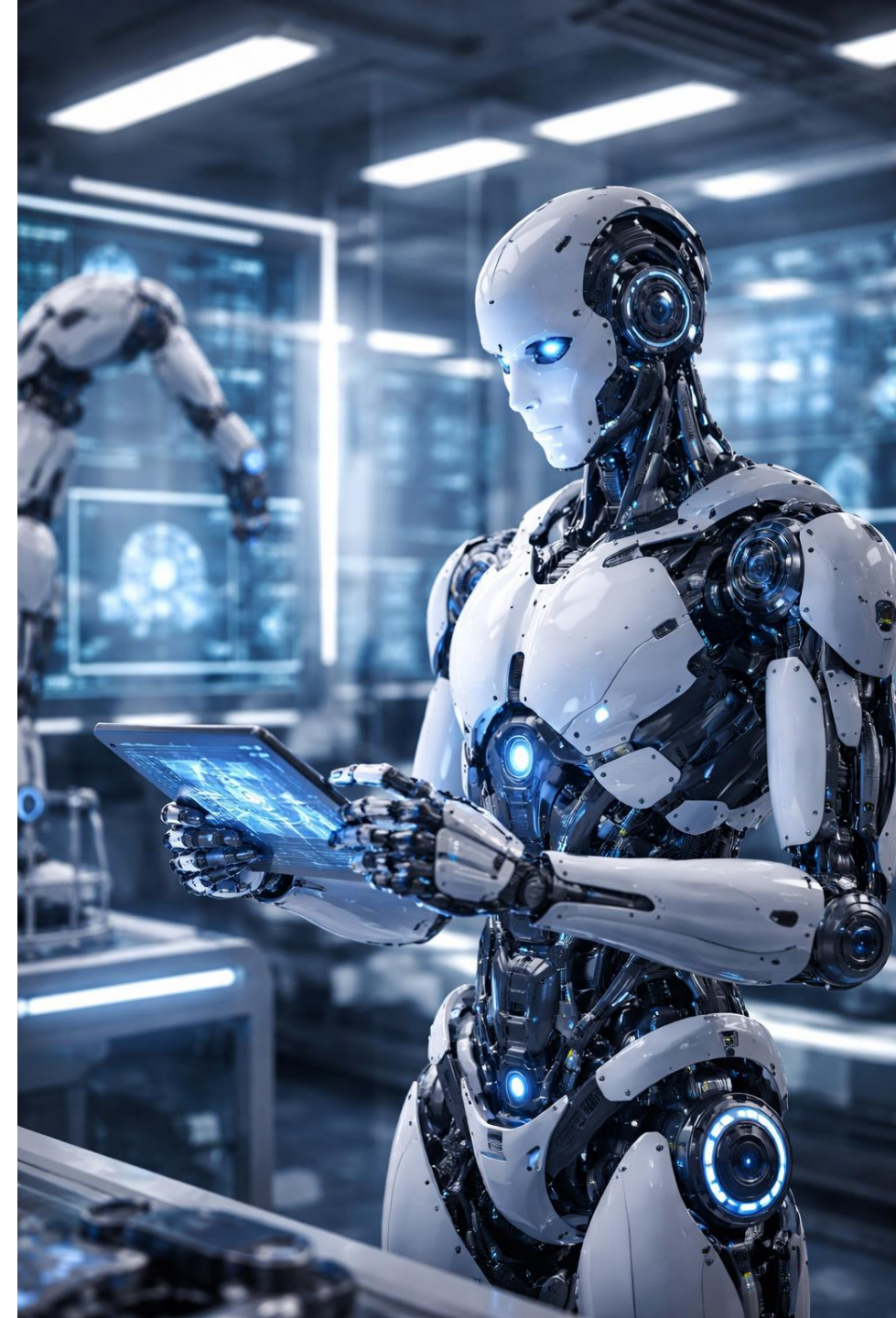
Artykuły naukowe

- [10] W. Yang, "Design and analysis of root locus based controllers," *IOP Conference Series: Materials Science and Engineering*, vol. 1261, no. 1, 2023.
- [11] J. Bendtsen, J. Stoustrup, and P. Andersen, "A root-locus design methodology derived from impedance-based stability analysis," in *Proc. IEEE ECCE Europe*, 2016, pp. 1–8.
- [12] M. N. Spanos and R. Lozano, "A revision of the root locus method and its application to time-delay systems," *Applied Mathematical Modelling*, vol. 39, no. 20, pp. 6145–6160, 2015.
- [13] J. Chiasson, "A method for computing the root locus of time-delay systems," *IEEE Transactions on Automatic Control*, vol. 38, no. 1, pp. 136–140, 1993.
- [14] S. Gumussoy and W. Michiels, "Computation of the root locus for SISO systems with time delays," *Automatica*, vol. 47, no. 6, pp. 1238–1245, 2011.
- [15] A. B. Özgüler, "Root locus analysis of infinite-dimensional systems," *SIAM Journal on Control and Optimization*, vol. 44, no. 1, pp. 312–335, 2005.
- [16] U. Münz, F. Allgöwer, and M. Zellner, "Internal model control and root locus design for nonlinear systems," *Automatica*, vol. 46, no. 7, pp. 1239–1245, 2010.
- [17] H. Kwakernaak and R. Sivan, *Linear Optimal Control Systems*. New York, NY, USA: Wiley-Interscience, 1972.

Zastosowania i kierunki rozwoju

- [18] R. H. Middleton and G. C. Goodwin, "Digital control and estimation: A unified approach," *IEEE Transactions on Automatic Control*, vol. 35, no. 6, pp. 702–704, 1990.
- [19] P. Kundur, *Power System Stability and Control*. New York, NY, USA: McGraw-Hill, 1994.
- [20] M. Vidyasagar, *Nonlinear Systems Analysis*, 2nd ed. Englewood Cliffs, NJ, USA: Prentice Hall, 1993.
- [21] K. Zhou, J. C. Doyle, and K. Glover, *Robust and Optimal Control*. Upper Saddle River, NJ, USA: Prentice Hall, 1996.
- [22] S. Skogestad and I. Postlethwaite, *Multivariable Feedback Control: Analysis and Design*, 2nd ed. Hoboken, NJ, USA: Wiley, 2005.
- [23] J. Lunze, *Feedback Control of Large-Scale Systems*. London, U.K.: Prentice Hall, 1992.
- [24] Y. Yamamoto, "A function space approach to root locus of distributed parameter systems," *SIAM Journal on Control and Optimization*, vol. 39, no. 5, pp. 1408–1422, 2001.
- [25] J. Chen and G. Gu, *Control-Oriented System Identification: An H^∞ Approach*. Hoboken, NJ, USA: Wiley, 2000.

Kursy uniwersyteckie

Lecture 5: Root Locus – Electronic Feedback Systems

Massachusetts Institute of Technology (MIT OpenCourseWare)

<https://ocw.mit.edu/courses/res-6-010-electronic-feedback-systems-spring-2013/resources/lecture-5-root-locus/>

Lecture 6: More Root Locus – Electronic Feedback Systems

Massachusetts Institute of Technology (MIT OpenCourseWare)

<https://ocw.mit.edu/courses/res-6-010-electronic-feedback-systems-spring-2013/resources/lecture-6-more-root-locus/>

Electronic Feedback Systems – Course Videos (Root Locus module)

Massachusetts Institute of Technology (MIT OpenCourseWare)

https://ocw.mit.edu/courses/res-6-010-electronic-feedback-systems-spring-2013/video_galleries/course-videos/

Kursy akademickie i eksperckie

Control Systems, Lecture 11: Root Locus (Part 1)

bioMechatronics Lab (kurs akademicki – uczelnia techniczna)

<https://www.youtube.com/watch?v=JHReFyfaiDE>

Control Systems Engineering – Lecture 10: Root Locus

University of the West of England (UWE Bristol)

<https://www.youtube.com/watch?v=jejRXTNSFd0>

The Root Locus Method (Full Playlist)

Brian Douglas (Control Theory – poziom ekspercki)

<https://www.youtube.com/playlist?list=PLUMWjy5jgHK3-ca6GP6PL0AgcNGHqn33f>

More Root Locus – MIT Lecture

Massachusetts Institute of Technology (MIT OpenCourseWare)

<https://www.youtube.com/watch?v=NRIBCoVIJBM>

Dziękuję
za uwagę

dr inż. Edyta Rola